

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ВИДАННЯ ХЕРСОНА ПОЧАТКУ
XX СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТ «ХЕРСОНСКАЯ ПОЧТА» (1913 Р.)
ТА «ХЕРСОНСКИЙ КРАЙ» (1918 Р.)**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студентка IV курсу 461 групи
Спеціальності 061 Журналістика
Освітньо-професійної (наукової)
програми Журналістика

Шамшур Ангеліна Григорівна

Керівник: доктор філологічних наук,
професор, Різун Володимир
Володимирович

Рецензент: представник Національної
ради з питань телебачення та
радіомовлення в Херсонській області
Мовчан Сергій Олексійович

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЗЕТИ ХЕРСОНСКАЯ ПОЧТА» (1913 Р.)	7
1.1. Розвиток видавничої справи в Херсонській губернії.....	7
1.2. Загальне оформлення газети «Херсонская почта».....	10
1.3. Різноманітність рубрик газети «Херсонская почта».....	13
1.4. Характер відділу оголошень в газеті «Херсонская почта».....	14
1.5. Характеристика інформаційних матеріалів видання.....	16
РОЗДІЛ 2. ТЕМАТИКА, ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНА СПЕЦИФІКА ГАЗЕТИ «ХЕРСОНСКИЙ КРАЙ» ЗА 1918 РІК	20
2.1. Жанрово-тематична характеристика матеріалів газети.....	20
2.2. Структурно-тематичний та жанровий аналіз номерів газети за 1918 р.	24
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

Актуальність дослідження. Преса завжди займала визначну роль у поширенні інформації у будь-якій частині світу. Завдяки періодичним виданням суспільство дізнавалося про важливі події, винаходи, війни тощо. Преса була не тільки важливим засобом розповсюдження інформації, а й вона була дієвим популяризатором ідей. Преса не може існувати як окремий елемент, вона розвивається і функціонує в межах суспільно-політичного, економічного, культурного життя країни.

Регіональна преса залишається маловивченим пластом в українській журналістиці. За останні роки українські дослідники доклали чимало зусиль для вивчення регіональної преси.

Пресу Херсонської губернії вивчали та досліджували Д. Бєлий у таких працях, як «Пётр Иванович Соколов: легенды и были», «Петро Соколов – рідному місту Херсону», А. Захаров у праці «Пресса далекая и близкая», Н. Шушляннікова у ряді досліджень: «Про створення та життя преси в Херсонській губернії», «Щодо поповнення списку періодичних видань півдня України ХІХ – поч. ХХ ст.», Л. Зелена виступила упорядницею праці «Видано в Херсоні: 1842 – 1942: Кат. Місцевого друку».

Особливо важливою є серія статей Н. В. Шушляннікової, присвячена історії виникнення та розвитку преси на території нашої області. У своїй статті «Про створення та життя преси в Херсонській губернії» науковець умовно ділить історію газетярства Херсонщини на три періоди. Вона доступно пояснює культурні передумови та зв'язки явищ загальнодержавного та місцевого характеру, вливаючи місцеву пресу в контекст загальноукраїнської історії журналістики.

Цінною є монографія дослідниці Н.В. Шушляннікової «Розповіді з історії Херсонського краю: монографія» (Херсон, 2003 р.), в

якій вона виділила три групи періодичних видань Півдня України (м. Херсон, м. Миколаїв, м. Одеса), визначивши їх місце в історії Херсонського краю.

Херсонські видання початку ХХ століття були предметом дослідження в серії статей дослідниці О.В. Рембецької: «Структурно-тематична та жанрова характеристика газети «Херсонская мысль» (1911-1913 рр.)» (м. Херсон, 2016 р.), «Рекламні оголошення на сторінках херсонської газети «Копейка» (1909-1913 рр.)» (м. Херсон, 2017 р.). У них вона проаналізувала рекламні оголошення херсонських газет «Копейка», «Херсонская мысль», що інформували читачів про культурно-мистецькі заходи, висвітлювали життя мешканців міста, а також подавали рекламу товарів масового вжитку, нерухомості, приватні оголошення. Здійснено аналіз тематики, побудови, мовних особливостей рекламних оголошень на сторінках видань.

Однак попри наявні численні дослідження, в яких проаналізовані поодинокі видання, поки що відсутні комплексні аналізи конкретних періодичних видань Херсонщини кінця ХІХ - першої половини ХХ століття, що й зумовлює **актуальність теми дослідження**.

Метою роботи було здійснити структурно-тематичний, жанровий аналіз суспільно-політичних газет Херсона початку ХХ століття «Херсонская почта» (1913 р.) та «Херсонский край» (1918 р.).

Для досягнення поставленої мети було передбачено розв'язання **завдань**:

- охарактеризувати розвиток видавничої справи в Херсонській губернії п. ХХ ст.;
- проаналізувати композиційне оформлення газети «Херсонская почта»;
- здійснити жанрово-тематичний аналіз публікацій газети «Херсонская почта» за 1913 р.;

- розглянути композиційні та жанрово-тематичні особливості газети «Херсонский край» за 1918 р.;
- проаналізувати тематичне та жанрове наповнення номерів газети «Херсонский край» за 1918 р.;
- зробити висновки та узагальнення проведеного дослідження.

Об'єкт дослідження – преса Херсонщини перших десятиліть ХХ століття.

Предмет дослідження – структура, автори і тематика суспільно-політичних газет Херсона початку ХХ століття «Херсонская почта» (1913 р.) та «Херсонский край» (1918 р.).

Джерелами дослідження слугували підшивки газети «Херсонская почта» (1913 р.) та «Херсонский край» (1918 р.), які зберігаються в архівах фонду рідкісних та цінних видань у Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Олесь Гончара.

Для реалізації поставлених завдань були застосовані такі **методи дослідження**: порівняльно-історичний, описовий, методи аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, лінгвістичного спостереження, що дало змогу скласти чітке уявлення про структуру газети, авторський склад, тематику, жанри, зробити висновки щодо її значення у становленні преси Херсонщини.

Новизна роботи полягає в тому, що вона поглиблює знання про історію розвитку журналістики на Херсонщині, дослідження якої дозволяє провести додаткові зв'язки її із загальноукраїнським історичним контекстом, пізнати історію міста та області.

Практичне значення. Роботу можна буде використовувати студентам під час підготовки до практичних та семінарських занять з курсу Історії української журналістики (початок ХХ ст.), а також для написання рефератів і курсових робіт.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 32 найменування.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГАЗЕТИ «ХЕРСОНСКАЯ ПОЧТА» (1913 Р.)

1.1. Розвиток видавничої справи в Херсонській губернії

У Російській імперії в ХІХ столітті участь провінції у видавничій діяльності була досить незначна. Книга, розрахована на масового читача й широкий збут, у провінційних містах, до яких відносився й Херсон, не видавалася, тому що не витримувала конкуренції в книжковому виробництві зі столичними виданнями. Поліграфічна промисловість концентрувалася в столицях і деяких культурних і торговельно-промислових центрах, таких, як Петербург, Москва, Казань, Київ, Одеса, Харків, де книги друкувалися великими тиражами, завдяки чому були дешевше місцевих видань [3, с. 37].

У пореформений період межі поліграфічної промисловості поступово розширилися до губернських, а згодом - до повітових міст. Як зауважує дослідниця Н. Шушляннікова, на початку ХІХ століття при Херсонському губернському правлінні була заснована перша друкарня в місті. Точну дату її заснування зараз установити складно. У повідомлення військового губернатора А.Г. Розенберга від 17 травня 1809 р. було зазначено: «В Херсонской и Таврической губерниях типографий никаких не имеется, кроме одной в г. Николаеве, но она в ведении Черноморского адмиралтейства и сведения о ней без разрешения морских сил получить нельзя было» [30, с.56]. Цей документ дає підставу стверджувати, що перша друкарня в Херсоні з'явилася не раніше 1809 р.

Спочатку друкарня Губернського правління перебувала в правому флігелі будинку, де розташовувалося правління (зараз - вул. Суворова,

«іменний» будинок Суворова). Після реконструкції в 1822 р. її перевели у великий флігель, де раніше розміщувалася повітова присутність (кут вулиць Суворовської і Говардовської, зараз - пр. Ушакова) [30, с.57].

Друкарня Губернського правління не була самостійним промисловим підприємством. Її основне завдання полягало в задоволенні канцелярських потреб правління й виконанні замовлень адміністративних установ. Згодом, у друкарні стали друкувати «Губернские ведомости» та інші офіційні видання Губернського правління.

В 1842 р. була надрукована брошура «Положение об учебных фермах». Дотепер у фондах бібліотек міста вона не збереглася. Відомостей про більш ранні видання губернської друкарні немає.

В 1863 році в друкарні Губернського правління були надруковані «Труды Херсонского губернского статистического комитета». Вони стали першим херсонським книжковим (тобто більше 48 стор.) виданням. Праця складалася з двох частин. У першу ввійшли історико-краєзнавчі й довідково-статистичні матеріали; у другу - «Губернский адрес-календарь и другие справочные сведения» [31, с. 29].

«Труды Херсонского губернского статистического комитета» - перше херсонське видання, в якому було опубліковано фотографічний знімок міста.

Крім друкування офіційних видань Губернського правління друкарня досить активно виконувала замовлення різних установ і приватних осіб. Тут надруковані перші зразки художньої літератури «легкого» жанру: твори Ге Г.М. - комедія «Жена» (1868) і опера «Ганнуся» (1870), роман Бермана І.А. «Счастливый брак» (1896), а також перший у Херсоні збірник віршів Діакова Н.К «Плоды фантазии» (1880) [31, с.30].

Херсонське губернське правління було єдиною державною установою, що мала свою власну друкарню. Всі інші херсонські

друкарні, засновані до 20 квітня 1919 р. (тобто до націоналізації), були приватними.

Приватні друкарні найчастіше були і видавцями і книготорговцями. Вони друкували за свій рахунок, виконували замовлення державних установ і приватних осіб. Замовлення гарантували стабільну завантаженість друкарських верстатів.

Перша в місті приватна друкарня Н.Й. Ващенко відкрилася в 1856 р. У 1886 р. її власником став М. К. Аспер, а після його смерті в 1888 р. - А.М. Ходушин (керувала справами друкарні його дружина О.Д. Ходушина). Після націоналізації на базі друкарні спадкоємців О.Д. Ходушиної - С.Н. Ольховикова та С.А. Ходушина був створений великий поліграфічний центр - Народна друкарня № 2 [30, с.78].

Як зауважує Н.Шушляннінова, «крім вищевказаних поліграфічних підприємств, починаючи з 80-х років ХІХ ст. і до 1919 р. у Херсоні працювали друкарні: Горбунова і Чулакова, «Русская» (згодом К.Д. Шрейбера), А.І. Заранкіна, М.І. Ковальова, «Югъ» (В.І. Гошкевича), Б.А. Фукса, «Порядок» Спозіто, «Экономия» (Б. Фукса і Ф. Наровлянського), Георгіївських кавалерів, художньо-електрична друкарня С.В. Поряденка, І. Дорфмана, С. Блюмкіна та Р. Дорфмана та ін. Майже всі вони знаходились в центральній частині міста. Деякі друкарні за роки свого існування неодноразово змінювали адреси, власників, здавалися в оренду» [30, с. 79].

Саме в цей період у Херсоні працює типографія Ф.З. Епштейна за адресою Воронцовська вулиця, будинок Баумгольца, де згодом друкувалася газета «Херсонская почта», хоча спочатку ця газета друкувалася у типографії А.І.Заранкіна [9].

Газета позиціонувала себе як щоденна, безпартійна суспільно-політична і літературна газета. Редактором і видавцем був А. І. Сапожніков. Хоча короткий час, а саме з 31 серпня по 8 жовтня (№ 153-184) редактором газети був Л. І. Рабінович, а потім знову

редактором-видавцем став Сапожніков. Виходила на чотирьох, шести і восьми шпальтах форматом А3 [1].

Звичайно не дивує мова видання, адже Херсон знаходився під владою Російської імперії, її утиску і заборон. Тому мова газети - російська, використовувалася дореволюційна орфографія.

Газета спеціалізувалася на друку подій Херсонської губернії, Російської імперії, а також на літературно-художніх матеріалах. Крім цього, у газеті розміщувалася реклама та оголошення, інформація щодо подій, які відбудуться найближчим часом - вистави, певні заходи, вихід нового фільму, приїзд відомої особи тощо.

Таким чином, друкуючи матеріали різного напрямку (від новинних до літературних), видання задовольняло потреби свого населення. У «Херсонській почті» друкувалися поезії таких авторів, як: Владимирь Винкертъ «Канделябрь», «Къ вѣтру» та Влад Вороновскій «Менестрель».

Отже, кінець XIX - початок XX ст. – це період, котрий характеризується успіхами в розвитку періодики на Херсонщині. Цей період, ознаменувався бурхливим розвитком економіки, громадської свідомості, культурного життя. Активно розвивалася журналістика, яка відходила від примітивних передруків столичних видань до використання ресурсів власних авторів. І хоча тиск влади все ще був присутній і в пресі, але можна помітити, що видання намагалося, окрім встановленої інформації, подавати цікаві новини нашого краю і просвітлювати культурними новинками. Тобто, тим самим піднімати культурний рівень населення.

1.2. Загальне оформлення газети «Херсонская почта»

Видання друкувалося форматом А3 то на 4, іноді на 6 і 8 шпальтах. Сталого обсягу сторінок газета не мала, оскільки обсяг інформації кожен раз змінювався (був більше або менше). Ціна газети

становила 3 р. 60 копійок на рік, на 6 місяців - 1р. 80 коп., на 3 місяців - 90 коп., а на місяць - 35 коп., про це редакція повідомляло на сторінках видання [25]. Для ознайомлення із зовнішнім виглядом, потрібно переглянути шпальти.

I шпальта. Це перша сторінка, яка презентує газету. Вона оформлювалася наступним чином: зверху зліва напівжирним шрифтом зазначалися календарні відомості (дата випуску, назва дня, числа, місяця, року), які оформлювалися одним рядком, наприклад: «Пятница 20 марта 1913 г. По центру розміщувалася інформація про позиціонування видання: «Ежедневная беспартийная общественно-политическая и литературная газета» [9].

Нижче зліва подавалася інформація про умови отримання газети для місцевого населення та з пересилкою, у центрі вказана адреса для телеграм («Условія для иногородскихъ съ пересылкой»). А з правої сторони, після назви газети читач міг побачити інформацію про ціну розповсюдження реклами та оголошень на шпальтах видання, нижче - інформацію про те, куди звертатися з цього приводу.

Отже, на нашу думку, газета була прибуткова, оскільки вона надавала послуги власникам підприємств, тим, хто потребував влаштуватися на роботу, чи навпаки - тим, кому не вистачало робітників. Це були одні з перших зразків кадрової реклами.

Загалом перша шпальта була заповнена оголошеннями та рекламою різного характеру, наприклад: «*Вечеръ лирическаго интимнаго чтенія*», «*Общее собрание*»[25]. Від такого типу оголошень газета мала прибуток, і ці кошти витратила на розвиток видання.

Подібний спосіб оформлення на сьогоднішній день може здаватися дивним. Адже зазвичай календарні відомості розміщують після назви газети, а оголошення ніхто не виносить на першу сторінку, бо це не тільки відволікає увагу читача, а й не приваблює до купівлі газети. Тому на першу шпальту, зазвичай, виносять найяскравіший

матеріал, або його анонс, який змусить потенційного читача придбати видання, але аж ніяк не об'яви, які за логікою розміщують останніми. Проте, потрібно не забувати, в які роки видавалося видання і які норми були встановлені на той час для преси.

II і III шпальти. Ці шпальти наповнені різними невеличкими та середніми за обсягом матеріалами, які були розміщені в хаотичному порядку. Ця хаотичність полягала у місці розміщення матеріалу на шпальті та у його непостійності, а також, що не менш важливо - тематиці матеріалу. Тобто, якщо порівнювати з сучасними правилами оформлення, то існують певні норми розміщення тем: що винести в першу чергу, а що вже поставити далі (наприклад, новини з-за кордону, політика, новини міста, кримінал, спорт і т.д.). А в цьому виданні такий порядок відсутній. Тому і бачимо на одній шпальті події за кордоном і якась об'ява, та кримінальні новини з міста. Така хаотичність сучасним читачам не звична, і якщо показати такий спосіб розміщення матеріалів сьогоднішньому читачу, то він не зрозуміє що це.

У більшості номерів видання на цих двох шпальтах у підвалі розташовувалася реклама взуття Е. М. Якобсона, вона звучала так: *«Случайная обувь только в магазинъ «Выгода» случайныхъ товаровъ Е. М. Якобсона помѣщаетъ по Суворовской ул., въ д. Хлебкевича не мѣшаетъ каждому всякому посѣтитъ»* [25].

IV шпальта. В основному ця шпальта знову заповнювалася об'явами та оголошеннями. Таким чином, ми помічаємо, що верстка газети ще досить не досконала. Адже, перш за все, вона не стабільна, матеріали розміщувалися хаотично, а іноді взагалі недоречно стосовно їх змістового наповнення, була відсутність авторів інформацій, що наштовхувало на роздуми щодо правдивості новин. Але всі ці недоліки ми помічаємо з позиції нашого часу, де норми і правила верстки виробилися і закріпилися саме завдяки подібним виданням. Щодо

позитивних моментів, то можна відмітити доволі гарне і зручне для сприймання і презентації видання розміщення вихідних даних.

1.3. Різноманітність рубрик газети «Херсонская почта»

Звичайно в ці роки важко говорити про таке поняття як «рубрика», адже якщо вони і були у виданнях, то не постійно. В аналізованій газеті вони були, але з'являлися не в кожному номері, іноді через номер, або декілька. І не всі мали своє постійне місце розташування на шпальті. Оформлювалися часто у вигляді матеріалу, а тому якщо не погортати хоча б десять номерів, то не відрізнити одиничний матеріал від усталеної рубрики. Однак не зважаючи на всі недоліки, рубрики все таки були.

Перша шпальта наповнювалася об'явами та афішами. Розміщувалися вони хаотично, але деякі мали свої постійні місця і публікувалися кожного номера, наприклад: «Журналь» і «Городское Собрание Анатолия Дурова». Також на другій шпальті друкувалася реклама магазинів, а на четвертій – реклама шпалер, магазину «Б.Л. Шмульяна» [25].

Розглянемо деякі рубрики газети більше детально.

«Телеграммы» - це була суто інформаційна рубрика, в ній вказувалося місто і місце, з якого надходила інформація, наприклад: «С.-Петербургскаго Телеграфнаго Агентства». Також подавалися короткі замітки з цього міста, цікаві події, які трапилися. Автором цієї рубрики був Токерамо.

«Происшествія» - рубрика, в якій публікувалися невеликі замітки кримінального змісту. Так в одному з номерів газета ця рубрика була наповнена такими матеріалами, як: «Кражи», «Подкидышь», «Задержание», «Пожаръ». Проте постійного місця вони також не мали, деякі підрубрики або виключалися з номеру, або вони між собою

чергувались. Ми вважаємо, що це пов'язано з кількістю зібраного матеріалу.

«**Письмо в редакцію**» - це рубрика, в якій друкувалися листи від читачів різного характеру, наприклад: звинувачення редакції за певний матеріал чи навпаки - подяка виданню. Також, у цій рубриці читачі могли ділитися подіями, новинами, про які їм відомо.

«**Театр и музыка**» - тут подавалася інформація культурної тематики, про театральні вистави. Варто відзначити, що описувані театральні дії не завжди були маловідомими провінційними п'єсами. Серед них зустрічаємо і твори загальновідомі, такі як: «Украдене щастя», «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Безталанна».

«**По уезду**» - розміщували кримінальні події.

«**Война**» - рубрика, присвячена певним політичним подіям, які тривали вже певний час.

«**По Росіи**» - подавалися хронікальні події з Росії.

«**Судь**» - в цій рубриці подавалася інформація про слухання, які відбуваються у зазначений день, повідомлялося про винесені вироки.

Варто ввізначити, що літературні матеріали газети подавалися без рубрик, їх розміщували відразу під будь-яким новинним матеріалом. Так, наприклад, в декілька подач друкувалися вірші та поезії Володимира Вінкєрта «Кь вьтру», «Конделябрь», а також вірш Влада Вороновського «Менестрель».

1.4. Характер відділу оголошень в газеті «Херсонская почта»

На нашу думку, саме відділ оголошень був основним джерелом прибутку редакції, адже видання встановила плату за подачу оголошень для населення та підприємців - ціна - 30к., 40к., 35к., 15к. Цей відділ займав половину газетної площі. Об'яви розміщувалися з першої по четверту шпальти.

Оголошення були досить різноманітного характеру. Постійними були об'яви про театральні вистави («Городской театр»), некрологи, послуги лікарів, стоматологів, реклама певних магазинів, кадрова реклама і т.д. До деяких з них додавалися ілюстрації, фото. Наприклад, до реклами папірос вміщувалася ілюстрація пачки цигарок. До «Магазинь обуви А. И. Мельмана» - фото взуття (чобітки). Тому знаходимо свідчення появи ілюстрованої реклами.

Окрім оголошень, які давали підприємства, можна було знайти дуже багато цікавих приватних об'яв типу:

«Продается Пони и Экипажъ».

«Отдается квартира о 4 комнатахъ съ кухней со всеми удобствами».

«Ищу место русской Бонны».

«Пріезжая дівича ищет место кассирши».

«Необходимо каждому уметь красиво и скоро писать самый скверный почеркъ превращаю въ 15 уроковъ на блестяще красивый».

«Молодой человекъ ищетъ подходящіе занятія по письменной части».

«Студентъ СПб. Технолог. института остающийся въ Херсоне до 1 января 1913 г. готовитъ и репетируетъ по предметамъ среди учеб. зав. Многолетняя практика, рекомендації».

«Опытн. преподаватель, прослуживший 10 летъ по Министерству Народного Просвещенія готовитъ младшіе классы сред.учеб. завед. и репетируетъ».

«Утеряна багажная квитанция №16894. Нашедшего прошу доставить за вознагражденіе ...» [25].

У номерах 32, 33 та 34 за 1913 р. на першій шпальті була надрукована реклама із зображенням. Вона розміщена одразу під інформацією про газету. У цій рекламі йшлося про рідину солано, яка

чистить всі метали: *«Всѣ хозяики міра для чистки металловъ употребляютъ политру «СОЛАНУ» химической фабрики»* [25].

Таким чином, можна відзначити, що оголошення були досить різноманітного характеру. Видання відводило на них, як мінімум, дві шпальти, що говорить про те, що вони, дійсно, були доволі прибутковими. Також варто зауважити, що сам зміст цих оголошень дещо нагадує сучасні за тематикою: аренда житла, послуги лікарів, театральні афіші, пошук роботи, надання певних послуг. Оголошення містили такі структурні елементи, як заголовок, основний текст, контактні дані, адресу, іноді певне зображення.

1.5. Характеристика інформаційних матеріалів видання

Аналізуючи видання, траплялися цікаві моменти не тільки в його оформленні, а й, у першу чергу, в змісті матеріалів, адже деякі з них дійсно привертають увагу своєю незвичністю з сучасного погляду. Проаналізуємо деякі з них.

Газета «Херсонская почта» друкувала матеріали різного змісту і тематики, але великий обсяг займали кримінальні тексти, також особливу увагу привертають тексти суспільно-політичного характеру.

Так, наприклад у «№ 35 Среда, 10-е апреля 1913 года, стр. 2» був опублікований матеріал під назвою *«Вокругъ городекикъ выборовъ»*. Зміст його такий: розчарування жителів щодо влади та політиків, які чинили нечесно та наживалися на народіві. Народ зневірився і не бажає голосувати знову, так як не бачить у цьому сенсу: *«...создается положеніе, при котором просто некого выбрать»* [25]. Це схоже на стан сучасної України, адже, народ вважає, що від нього нічого не залежить і навіть майбутнє нашої країни.

Завдяки деяким матеріалам можна побачити, що відбувалося у театрі, які йшли вистави на певний момент та відчуті емоції самого автора. Наприклад Н. Аловъ у своєму матеріалі «Городской театръ

«Безталанна» (№ 32 стр.4, 6-те квітня 1913 р.) зумів передати свої враження та емоції від вистави: *«Художественная постановка и талантливая игра заставляют зрителя переживать сложнейшие душевные чувства и доставляют истинное эстетическое наслаждение»* [25].

Талановита гра акторів призвела до фурору театру. Звісно, ця п'єса І.Карпенка-Карого була показана багато разів, але завдяки акторам, які глибоко відчували стан персонажів, змусили глядачів пережити сплеск емоцій.

Автори приділили увагу і скандальним матеріалам, які з'являлися на шпальтах видання на основі пліток, а також були люди, які спростовували ці «балачки». Наприклад, у № 47 власник американського біоскопа надрукував «Стороннее сообщение» (№ 47, п'ятниця, 26 квітня 1913 р., стр. 4), в якому йшлося про припинення спектаклів трупи театру «Мініатюръ». Дане повідомлення полягає у тому, що сам власник американського біоскопа написав спростування про те, що він не заплатив артистам даного театру і через це «Мініатюръ» припинив показувати спектаклі. Та сміливо заявив, що *«слухи эти не соответствуют действительности, и лица, которых я уличу в распространении этих слуховъ, будут мною привлечены къ уголовной ответственности»* [25].

Не можна оминати і літературні твори, у виданні друкувалися поезії, вірші, казки, оповідання та повісті. Так, у № 47 на другій сторінці, у підвалі 5-ма стовбчиками була опублікована друга частина повісті Д. Ребельського під назвою: «Одинъ изъ нихъ». У ній розповідалося про Мойсея та його родину, про мрії та думки хлопчика. Також автор описує піклування батьків і те, що вони хочуть після свят відправити свого сина Мойсея у місто навчатись. На початку твору описується пора року та учнів: *«Въ лѣтніе дни, когда спадаетъ жара, ученики приходят за своимъ учителемъ»*. Емоції Мойсея передавались через синтаксичні

засоби, для того, щоб це підсилити, автор використав риторичні питання: *«А Мойсей, о чемъ онъ думалъ? Сначала почти ни о чемъ. Где ему было думать, когда грудь была полна счастья и какой то незнакомой острой жалости, жалости къ отцу, матери, къ себѣ?»* [25].

Приділялася увага на сторінках видання й темі медицини. У рубриці «Письмо въ редакцію» А. Вишбухъ у своєму матеріалі «О Хронической болезни» (№ 54, 4 травня 1913 р., стр.4) описував помилки лікарів, «необережне» ставлення та байдужість до хворих. Ця тема і зараз доволі актуальна, оскільки деякі лікарі можуть приписати пацієнтові хворобу, якої у нього немає, щоб отримати гроші. Проблема у тому, що вони не розуміють, що можуть скалічити життя людини, зробивши це заради свого матеріального становища. До таких висновків приходив автор публікації.

Дуже цікавими були вірші та поезії Володимира Вінкерта. Ми вже згадували про нього, проте, хотілося б розглянути один із його віршів, що мав назву: «Въ льсу» (№ 33, неділя, 7-ме квітня 1913 р.). У поезії ліс асоціюється з життям, а лісова стежка - стежка нашого життя, ніч - доля: *«Мы съ утра весь день въ пути, / Мы въ льсу дремучемъ бродимъ / И тропинки не находимъ, / И не знаемъ какъ найти?»*. Автор намагається донести до читача, що вихід завжди є. Все залежить від людини, тобто, чи людина сильна духом, або навпаки - слабка: *«Лѣсъ замкнулъ свое кольцо, / Тѣни длинныя упали... / - Вотъ тропинка! - мы сказали: / Ночь сміялась намъ въ лицо...»*, - автор досить цікаво описує плинність життя, здолаття ворогів та знаходження виходу із складних ситуацій [25].

Отже, здійснивши аналіз деяких матеріалів газети, можемо стверджувати, що вони, звичайно, далекі від норм та стандартів сучасних видань: не мають чітких дотримань жанру. Але варто відзначити, що теми і події, які описувалися були цікавими та захоплюючими. Тут зустрічаємо дискусії між читачем та автором, що

тільки підтверджує цікавість аудиторії. Отож, можна стверджувати, що газета «Херсонская почта» була читабельною на той час і задовольняла потреби населення, висвітлюючи всі його сторони життя.

РОЗДІЛ 2.

ТЕМАТИКА, ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНА СПЕЦИФІКА ГАЗЕТИ «ХЕРСОНСКИЙ КРАЙ» ЗА 1918 РІК

2.1. Жанрово-тематична характеристика матеріалів газети

Газета «Херсонский край» - це суспільно-політичне щоденне видання Єврейського Пайового товариства. Незмінним редактором був А. Р. Міценмахер. Видавець: Єврейське Пайове видавництво. Останні номери редагував Д. А. Карпіловський [1].

Стилістичне забарвлення матеріалів у газеті, насамперед, інформаційне з публіцистичним підтоном. Жанрова характеристика полягає в мультиуніверсальності контенту видання. Це свідчить про те, що жанри періодики 1918 року можна пов'язати з трьома видами сучасної газетної журналістики: інформаційний, аналітичний, художньо-публіцистичний. «Херсонский край» публікував журналістські матеріали усіх трьох журналістських жанрів.

Інформаційний жанр у газеті був представлений такими видами, як короткі інформаційні повідомлення, замітки, інформаційні звіти, інтерв'ю, репортажі.

Аналітичний жанр представлено кореспонденцією, авторськими статтями, коментарями, рецензіями, оглядами, оглядом преси.

Художньо-публіцистичний жанр представлено нарисами, фейлетонами, памфлетами, пародіями.

Розглянемо деякі матеріали видання та проаналізуємо їх.

Перший номер газети за 1918 р. відкривається передмовою до потенційних читачів: *«Въ изданьи Еврейскаго паевого издательства въ Херсонь выходитъ ежедневная общественно-политическая газета. В газете широко поставлены отделы местной и иногородней*

информации. Обо всех важных событиях корреспондентами газеты будет своевременно сообщаться по телеграфу с места. Из Одессы и Николаева газета будет ежедневно получать телефонограммы. Жители мест тяготеющих к Херсону будет дано всестороннее освещеніе. Исключительное внимание газетой будет отведено запросам еврейской жизни, как в смысле осведомительном, так и литературном. Газета заручилась сотрудничеством видных публицистов как крупных центров, так и лучших сил нашего города. Газета будет выходить под редакцией А. Р. Миценмахера» [26].

Тематика матеріалів на першій шпальті видання була така: бенефіс дирижера Підлубного, афіша виступу цирку Стрепетова, оголошення про відкриття курсів єврейської мови, історії, літератури; оголошення про лекцію Льва Бромберга з теми «Національне питання», реклама галантерейного магазину, продовольчого відділу Міської Управи, реклама послуг лікарів й акушерок.

Друга шпальта першого номера розпочинається зверненням редактора: *«Хаос, смятение, междуусобные войны, борьба за власть, предательское выступление Румынии, непонятная позиция Украины в Бессарабии, голод, безработица, еврейские погромы - всё смешалось в голове перелуганного на смерть гражданина свободной Российской Республики. Нет сообщений, транспорт разрушен, мы питаемся слухами, дающие лишь обильную пищу больному встревоженному воображению. Наша задача: не гоняться за сенсационными сведениями, а сообщать проверенные факты. Мы говорим: не должно быть поработителей, и порабощённых, угнетателей и угнетённых, эксплуататоров и эксплуатируемых, рабов и господ, ни в быту отдельных людей, ни в жизни отдельных народов. Мы верим в демократию, которая есть большинство и воля этого большинства для нас непросто сложна. В нашей трудной работе мы в сочувствии демократии будем черпать энергию и силу» [26].* Як бачимо, редактор

намагається заспокоїти читачів, окреслює їм складну політичну ситуацію в країні.

До того ж, друга сторінка розміщує телеграми з Петрограду від 4-го лютого, з Ростова-на-Дону від 5-го лютого щодо чуток про самогубство Калезіна, які підтвердилися; з Миколаєва від 5-го лютого про прибуття двохсот єврейських біженців з Румунії.

Напруженість новинарного контенту врізноманітна підрубрикою, що має назву «Altheu», в ній подано статтю С. Гепштейна. Окремим підзаголовком опубліковано статтю під назвою «Царь- Голод», в якій пронумеровано звіти з Рязані, Калуги, Іваново-Вознесенська щодо панування гострого дефіциту хлібу - 2000 паляниць для 70 000 населення Рязані. Цей матеріал, з точки зору сучасних жанрів періодики, можна розцінювати, як аналітичний жанр, тому що в статті подано коментар уповноваженого Ради робочих депутатів Новікова: *«Доходит до того, что матери приканчивают детей, не в состоянии видеть, как они мучаются»* [26].

Третя шпальта першого номеру представляє собою формат бліц-опитування, в якому виголошується прохання до діячів міста відповісти на наступні питання:

- 1) Чим пояснюєте повільність у діяльності Суспільної Ради?
- 2) Чи вважаєте склад Ради дієздатним?
- 3) Який ваш конкретний план роботи?
- 4) Як уявляєте конструкцію органу?

Окрім цього, автор матеріалу акцентує увагу на тому, що С. Н. Невельштейн і Ш. І. Карчевський уже висловилися з цього приводу, таким чином, діє ефект маніпулятивної провокації неодмінно виконати наказ - відповісти на питання.

Третя сторінка, окрім аналітики, наповнена інформуванням читача. Редакція газети ілюструє звіти про кількість голосів на другому засіданні Єврейської Суспільної Ради щодо обрання до президіуму.

Оскільки тематичне наповнення «Херсонский край» не має конкретного розгалуження за жанровою, структурною й архітектонічною специфіками, на одній шпальті можна зустріти матеріали одразу інформаційного, аналітичного й публіцистичного жанрів.

Третя сторінка першого номеру розміщує маленький фейлетон й авторську колонку від Gampanello з риторичною назвою «*Но есть ли у нас свобода слова?*» з метою розбарвлення повідомлень і заміток з напруженим лейтмотивом художньою публіцистикою.

Четверта шпальта має чітку концептуальну рубрику - «*Мьстная жизнь*». Сторінка наповнена замітками й повідомленнями наступного характеру:

- 1) про видачу свідоцтв;
- 2) про боротьбу з пияцтвом, таємним винокурінням;
- 3) події (напад на австрійських військовополонених);
- 4) про дешеві обіди для безробітних у Біржі праці.

Окремий акцент редакція робить на широкомасштабному повідомленні, що має лозунговий характер: «*Товариши! Ширится горизонт еврейской национальной жизни в пролетарских проблемах. Благодарность великой русской революции, в которой трудовое еврейство шло в авангарде. Теперь на русской территории мы освобождены великой революцией. Так не будем же слать! Наша программа: объединение евреев, солдат, солдаток, трудового еврейства*» [26].

Наприкінці шпальти розміщено оголошення про стан рахунків (пасив й актив), про видачу керосину; реклама продукції солоного відділу, шоколадно-цукерної фабрики. Перший номер віддруковано в Типографії Ради Робочих Солдат і Селян, Депутатів.

2.2. Структурно-тематичний та жанровий аналіз номерів газети за 1918 р.

Розглянемо № 21 газети «Херсонский край» від 16 березня 1918 року. Перша шпальта традиційно має інформаційно-анонсний характер, вона містить інформаційні повідомлення про Міський театр, Малий театр, бал-маскарад, а також рекламні оголошення про послуги лікарів.

Із подальшим розвитком газети можна простежити, як редакція на першій сторінці одразу виокремлює головне повідомлення, наприклад: *«К Масленице - солёная рыба»*.

Весь простір шпальти займають яскраво ілюстровані афіші, врізноманітнені різними шрифтами й кольорами. Друга сторінка змушує читача поринути в напружену реальність за допомогою опублікованих телеграм. Телеграми були з різних міст світу, наприклад:

- Петроград звітує про припинення прийому посилок;
- Нью-Йорк: *«Германия должна отказаться от России»*;
- New York Times: *«Необходимо заставить Германию уйти из захваченных ею русских провинций»*;
- Стокгольм про припинення війни;
- Париж про румунських діячів;
- Копенгаген про мир із Україною.

Окрема рубрика під назвою *«Ночные телеграммы»* містить повідомлення з наближених до Херсона міст - з Одеси й Николаєва.

У цьому номері помітним є реформування композиції шпальти, тому що з'являється мінірубрикація інформаційно-публіцистичного жанру.

Так в газеті з'являються такі заголовки, як *«Местная жизнь»*, *«То, что волнует»*, *«Происшествия»*, що зосереджують увагу читача на актуальних для життя міста подіях та виокремлюють більш вагомні події з-поміж інших.

Цей номер газети надруковано у № 21 в Типографії Союзу Георгієвських Кавалерів.

Проаналізуємо тематичне та жанрове наповнення газети «Херсонский край» за 12 квітня 1918 року, № 35.

Перша шпальта містить звернення до читацької аудиторії: *«Рукописи, присылаемые в редакцию должны быть написаны на сухой стороне листа с обозначением фамилии и адреса автора; не принятые редакцией мелкие заметки и сообщения не сохраняются. Контора открыта от 10-1 и от 4-6 ежедневно, кроме дней праздничных, прием в редакции от 4-6»* [26]. Як бачимо, редакція чітко вимагає від читачів дотримувати правил листування.

Перша сторінка аналізованого видання наповнена замітками, анонсами і короткими інформаційними повідомленнями, такими як: *«Херсонская Городская Дума о переносе тел в склеп на Херсонском Еврейском Кладбище безвременно погибшего гласного Городской Думы Фалвеля Моисевича Аршавского и жены его Полины Яковлевны Аршавской, панихида в Ново-Николаевской Синагоге»* [26].

Далі наведено анонси з культурного життя (театральні афіші) тогочасної Херсонщини:

- драма Міського театру під дирекцією З. І. Молчанова;

- драма під режисуванням артиста-режисера А. П. Загарова;

- відкриття великопісного сезону;
- перший вихід Загарова;
- п'єса Леоніда Андрєєва «ГАУДЕАМУС»;
- інформація щодо надходження у продаж квитків на запропоновані вистави, про роботу кас.

Також варто зауважити, що редакція використовує прийом заохочення читачів стати глядачами, використовуючи емоційні слова,

які навмисно друкували великим літерами, наприклад: «*ЭКСТРАОРДИНАРНОЕ представление. Весь персонал труппы, выход знаменитых икаристов, труппы Тафани*» [26].

Зосереджено увагу читача й за допомогою яскраво виражених епітетів в оголошенні, типу: «*Театръ Рекордъ и знаменитая артистка Франческа Бертини в комедии «Бэби с огонькомъ». Бесподобная постановка, очаровательная игра выделяет картину среди других шедевров*» [26].

Анонсне наповнення шпальти межує з подальшим інформуванням читачів: «*Ежедневно свежая рыба*», «*Вновь отремотирована и комфортабельно обставленная парикмахерская Д. Гурмана (принимает заказы париков, кос и уничтожает головную боль, от перхоти течение 10 раз и укрепить рост волос)*»; «*Покупка лошадей для австрийской артиллерии*»; «*Из Херсонского городского ассенизаторного обоза взяли 22 лошади; у кого чужие - обращаться в Санитарное отделение Городской Управы; лошади неопознанные - собственность города*» [26].

У рубриці «*Посльдня извъстия*» йдеться мова про наступне:

- Київ - про монополізацію торгівлі, відідозву міністрів, курс марок і крон, пароходні повідомлення;
- Одеса - про успіх українців, чутки про Центральну Раду.

Рубрика «*По Россіи*» містить повідомлення з різних міст такого змісту:

- Київ – від'їзд Троцького в Сибір, про вимоги Німеччини, відповідь Вільгельма Ризької Думи;
- Одеса - про сподівання на завод, про 20 тисяч безробітних тощо.

Рубрика «*За границей*» публікує повідомлення з Женеви й Лондона: про відправлення на англо-французький фронт, про міць Японії, яка турбується щодо пересування німців на схід.

За допомогою підзаголовків редакція робить акцент на розгляданні нагальних питань:

- «На западном фронте» щодо стану сербів на західному фронті,
- «Что слышно в Петроградъ» про те, що з Петрограду до Одеси прибув штаб капітана А.;
- огляд німецької преси - про запеклі бої на Україні.

Рубрика «*Мъстная жизнь*» анонсує прийом австрійських грошей, земські управи, про дефіцит масла, сиру, бринзи, недостатню кількість м'яса, але значний профіцит рибної продукції.

Підзаголовок «Городская Дума» цієї рубрики свідчить про формат хроніки, в ній йдеться мова про наступне: «*Крижановский после возвращения застал такую картину*»; «*Вы оглашаете то, о чём говорится в протоколе*». Цитування реальної людини дає читачеві повноцінну картину сприйняття дійсності.

Підрубрика «*Биржа труда*» подає інформацію про потреби тих чи інших працівників, наприклад: «*Нужны слесари, машинисты, механики, токари, котельщики, кузнецы, плотники, столяры, каменщики, сапожники, извозчики, портные, приказчики, грузчики, маляры, монтеры, землекопы, служащие канцелярского и конторского труда, всякого рода прислуги, и, особенно, чернорабочие. Цель: полноценная борьба с безработицей, мы называем это общественным бедствием*» [26].

У цьому номері з'являється рубрика «*Письма в редакцию*», в якій публікується листи читачів, більшість з яких – це подяки редакторам від євреїв-біженців.

Традиційно нижню частину шпальти займають рекламні оголошення: про прийом хворих лікарями, репетиторство російської мови, продаж костюмів і чоботів.

Проаналізуємо № 63 від 25 травня 1918 року.

Верхня частина першої шпальти вміщує рекламні повідомлення: про театр, продаж заліза, шовкової продукції; автори оголошень пропонують неодмінно здати книжки; анонс Кінотеатру мініатюр;

інформація про вступні іспити до приватної єврейської гімназії; прийом вантажу на пароходи.

Більшість повідомлень мають суто побутовий характер: заняття з викладачами гімназії, пошук годувальниць, пошук втраченого атестату, прийом лікарями щодо внутрішніх і дитячих хвороб, хвороб нирок, сечового міхура, хвороб шкіри, висвітлення каналу й міхура електрикою, лікування сифілісу, прийом за хворобами вух, носа, горла.

Велику частину газетної площі займають рекламні оголошення про послуги стоматологів, наприклад: *«Лечение и изготовление зубов на каучуке, золоте без пластинок»* [26].

Рубрика *«Телеграми»* містить цікаве повідомлення про відкриття митниць і викриття фальшивомонетчиків. Окрім київських і одеських телеграм, подаються звіти з Берліна, Вени, Катеринослава, Харкова і Чернігова.

Вперше в історії газети з'являється такий жанр, як кореспонденція. Кореспонденція - аналітичний жанр журналістики, в якому на обмеженому конкретному життєвому матеріалі розглядається певна тема, ставиться проблема та пропонується її розв'язання, також відповідає на питання: Кому вигідна? Чому? Для чого? З якою метою?

У цьому номері кореспонденція подана у вигляді Наказу Ради Херсонського Єврейського товариства, який пронумеровано пунктами від першого до сорок першого. Одним з акцентів було: *«Вопрос, который Представительство ставит на голосование, должен быть изложен так, чтобы в нём заключалось только 1 предложение, на которое ответ мог бы всегда быть выражен словами «да» или «нет»* [26].

Був помічений нами формат авторської колонки у рубриці *«Дела и дни»*: *«Гип-гипь, ура! Я нашель квартиру! Не суждено мне жить, по-видимому, въ тихомъ и благородномъ семействѣ»*. Автором такого жартівливого повідомлення є Квораць, особистість якого невідома.

У рубриці «*Местная жизнь*» редакція опублікувала постанову: «*Обязательныя постановления утвержденныя Херсонской Городской Думой въ засѣданіи 20 мая 1919 года для борьбы со спекуляціей постановляется: о торговцах, виновныя в нарушениях подвергаются ответственности по 29 ст. Уот. о наказаніи*» [26]. Здійснена нумерація окремих пунктів задля деталізованого сприйняття інформації читачем.

У рубриці «*Хроника*» надруковано такі повідомлення: «*Хлебный голод в Херсоне, продажа хлеба по 1 руб. 20 коп. фунтъ!*»; «*Вчера вечером состоялось очередное заседание Думы*» [26].

Ця рубрика наповнена короткими повідомлення про: рейси пароходів між Херсоном і Миколаєвом, інформація про зубні лікарні, щодо купівлі швацьких машинок, анонси театрів і цирків, оголошення щодо продовження чемпіонату з французької боротьби, анонс театральних виступів: «*Театр «Бомондъ» извещает, несмотря на затруднительное добывание картин, дирекцией исключительно монопольно законтрактованы целый ряд мировых программ с учётом королей экрана: Кира Зубова, Холодная, Максимов, Рунич. Наш лозунг: «Следите зорько за нашими рекламами*» [26].

Шпальти газети були наповнені рекламною інформацією щодо репетиторських послуг з музичної освіти, реклама продукції галантерейного магазину про надходження люстерець, краваток і самоварів. Реклама містить яскраві заголовки, з яких звертаються у наказовій формі до читачів, наприклад: «*Здоровье ваше поправится! Пейте молоко! Сливки, кефир, простокваша приготавливаются в молочной ферме*» [26].

Знаходимо в газеті й популяризаторські повідомлення, що мають лозунговий настрій: «*Ведётся набор в Еврейский детский сад. Мы предоставляем разумную свободу, гражданское и национальное воспитание, на основе которых будет положен трудовой принцип*»;

«Приём в Национально-Еврейскую гимназию - это осознанный подход»
[26].

Наприкінці шпальти розміщено рекламні оголошення про радикальні засоби для знищення комах, роздрібно-оптовий склад парфумерії пропонує продукцію, прийом заяв для вступу до гімназії Херсонського Єврейського товариства, оголошення про початок підготовчих курсів з історії, літератури й математики.

Як бачимо, газета з кожним номером розширювала своє жанрове та тематичне наповнення, розширювався й рекламний відділ, кількість рекламних оголошень зростала.

Розглянемо змістове наповнення газети № 83 від 19 червня 1918 року. Слід зауважити, що редакція більш ретельно й уважніше стала виокремлювати матеріали з-поміж інших.

Варто відзначити, що кількість рекламних оголошень в газеті збільшується, розширюється й тематика оголошень, наприклад: *«Любитель старых вещей приехал и покупает: табакерки, коробочки, мебель»*, *«Нужны кролики»*, *«Покупаю машинку, продаю оркестр»* тощо.

Варто зазначити, що газета була своєрідним транслятором потреб тогочасного суспільства. Це можна прослідкувати за допомогою розгляду оголошень щодо послуг репетиторів, які шукають учнів, а шукачі роботи публікують повідомлення з метою знайти контакт з підприємствами й роботодавцями.

Була присутня в газеті й постійна рубрика *«Телеграми»*. В ній було опубліковано таку інформацію: щодо української ноти Румунії за питанням про Бесарабію, щодо товарообігу Німеччини з Україною, щодо діяльності більшовицьких військ.

Редакція продовжує дотримуватися розгалуження тем за допомогою рубрикацій. Так, рубрика *«В России»* публікувала інформацію про повалення радянської влади в Сибірі.

На першій шпальті газети були подані такі рубрики, як: «*За границей*», «*Еврейская жизнь*», «*Кое-что о городских финансах*», «*Ночныя телеграммы*», «*Местная жизнь*».

Це свідчило про те, що редактор приділяв велику увагу чіткій рубрикації задля того, щоб читач міг зосередити увагу на актуальних, важливих темах.

Остання четверта шпальта містила матеріали культурно-просвітницького спрямування: про театр і музику, події, послуги лікарів, репетиторство, кіно, культурні події тощо.

Окрема шпальта була відведена тільки телеграмам. Це підтверджує той факт, що раніше саме періодичні видання були фундаментальним й вагомим плацдармом для комунікації читачів з редакцією. Завдяки лаконічним телеграмам аудиторія мала нагоду дізнатись актуальну інформацію про стан подій у регіоні й закордоном.

Однак треба зауважити, що архітектонічні норми були порушено саме у цьому номері. Про це свідчить безлад у верстці матеріалів, композиційний хаос публікацій, тематична невідповідність матеріалів за специфікою рубрик. Наприклад, інформацію щодо послуг лікарів в одному номері можна знайти на першій шпальті, а в іншому номері - на останній сторінці.

Розглянемо номер газети від 17 липня 1918 року, № 105. Найголовнішою відмінністю цього номера від попередніх є те, що, починаючи з № 90, редакцією газети «Херсонский край» займався не А. Р. Міценмахер, а Д. А. Карпіловський. У № 105 він, уже впевнено керуючи редакцією видання, увів деякі нововведення, які стосувалися жанрово-композиційної структури видання.

Окрім цього, ще однією відмінністю було те, що ціна попередніх номерів становила 25 копійок, а з моменту керівництва газетою Карпіловським, газета коштує вже 30 копійок.

Почнемо з розгляду першої шпальти. Вона містить повідомлення інформаційно-розважального характеру: реклама напоїв, послуги лікарів і репетиторів, запропоновані послуги масажистів, наприклад: *«Лечение лица косметическим массажем, паровых ванн, уничтожение прыщей, угрей, уход за руками»* [26].

Потім було розміщено вакансії, оголошення щодо економії, театральні анонси, послуги типографії.

Друга шпальта вирізняється тим, що вперше редакція газети публікує телеграму з Херсона, а саме: *«Отмена национальной персональной автономии; провозглашение Украинской Народной Республики»* [26].

Вперше у № 105 була помічена нами матеріали, підписані власними кореспондентами видання. Це розкриває суть такого жанру, як кореспонденція. Його назва походить від латинського слова «correspondeo», що в перекладі українською мовою означає «повідомляю». Кореспонденціями первісно називалися повідомлені дописувачами новини з місць. А кореспондентами стали називати тих, хто повідомляє новини. Зараз це слово використовується для найменування важливої ролі спеціалізації в журналістиці. Кореспондент - той, хто повідомляє новини.

Повертаючись до редакційного нововведення щодо застосування кореспонденції, важливо розуміти, що телеграми в попередніх номерах газети були подані, в більшості випадків, із наближених до Херсонщини регіонів, але №105 можна вважати революційним для «Херсонского краю». Телеграми з Херсона, повідомлення УТА від власного кореспондента, датовані телеграми про атаку французських військ, про наплив абітурієнтів до Київського політехнічного інституту імператора Олександра II.

Газета розміщує вітальну телеграму від видання «Южныя новости»: *«Товарищеский привет и наилучшие пожелания по случаю выхода сего номера»*.

У цьому номері газеті були наступні рубрики: *«В Росіи»*, *«На Дону»*, *«В Крыму»*, *« За рубежом»*.

Також у цьому номері запроваджено ефективний метод цитування інших журналістських джерел, наприклад: *«Убийство посла и эссеровское восстание - отклики «Голос Юга», комментарии «Приазовский Край», а «Русская жизнь» разводит руками»* [26]. Це так званий прийом хронікальної кореспонденції, який досі не застосовувався в журналістській практиці видання.

Нікуди не зник ефект відволікання уваги читача, коли напруженість новин межує з жанровою публіцистикою у вигляді фейлетонів. Це задає розважливий тон цілому номеру, ілюзорно відводячи читача від існуючих проблем, обороняючи його від негативних реакцій.

Незмінна рубрика *«Еврейская жизнь»* в останньому номері цілеспрямовано наголошує на безпосередньому відношенні до сіонізму християнського духовенства.

Про це більш детально. Сіоністський рух – Сіонізм - єврейський націоналізм, рух європейських євреїв кінця 19 століття за створення єврейської держави. Подібно до інших форм націоналізму, особливим різновидом якого він є, сіонізм припускає значне розмаїття ідеологій. Сіоністські молодіжні організації діяли в єврейських колоніях Херсонської губернії: Березовській та Добрій. В резолюції з питань культури делегати з'їзду висловилися за те, щоб вважати *«единою нашою національною мовою - мову єврейську (біблійну)»* [26].

На початку 1918 року в Херсоні Комітет сіоністської організації *«Цеірей - Ціон»* та Херсонська позафракційна сіоністська організація відкрили курси єврейської мови, літератури та історії. На початку 1918

року сіоністи Херсона, Херсонський союз євреїв-воїнів та Херсонський комітет «Бунду» провели збори, присвячені влаштуванню Палестинського тижня у Херсоні. Були присутні представники сіоністських організацій «Цеїрей-Ціон», Мізрахі, Поалей-Ціон, Геховерь, Гистадрут та інші.

Саме цей факт розвитку сіоністської течії на Херсонщині пояснює цілеспрямованість існування рубрики «Єврейская жизнь» у газеті «Херсонский край».

Якщо розглядати останній номер видання, як революційний у плані нововведених жанрів, то варто зазначити, що вперше з'являється на сторінках такий формат авторової думки, як рецензія.

Рубрика «Театр і музика» був плацдармом для висловлення власної думки якогось Астрова щодо перегляду вистави «Пігмаліон» Бернарда Шоу.

Важливого значення для газети мала рубрика «Події» з оглядом пожеж, крадіжок і затримання циганки. Третьою вагомою відмінністю, окрім зміни редактора й ціни номера, були вагомі трансформації щодо жанрово-архітектонічної структури. З композиційної точки зору, публікації більш виважені стилістично й якісні, а з точки зору тематичного спрямування - матеріали висвітлювали більш нагальні для суспільства питання.

ВИСНОВКИ

Здійснивши структурно-тематичний, жанровий аналіз суспільно-політичних газет Херсона початку ХХ століття «Херсонская почта» (1913 р.) та «Херсонский край» (1918 р.), можемо зробити наступні висновки та узагальнення.

У пореформений період межі поліграфічної промисловості поступово розширилися до губернських, а згодом - до повітових міст. Як зауважує дослідниця Н. Шушляннікова, на початку ХІХ століття при Херсонському губернському правлінні була заснована перша друкарня в місті. Друкарня Губернського правління не була самостійним промисловим підприємством. Її основне завдання полягало в задоволенні канцелярських потреб правління й виконанні замовлень адміністративних установ. Згодом, у друкарні стали друкувати «Губернские ведомости» та інші офіційні видання Губернського правління.

В 1863 році в друкарні Губернського правління були надруковані «Труды Херсонского губернского статистического комитета». Вони стали першим херсонським книжковим (тобто більше 48 стор.) виданням.

Херсонське губернське правління було єдиною державною установою, що мала свою власну друкарню. Перша в місті приватна друкарня Н.Й. Ващенко відкрилася в 1856 р. У 1886 р. її власником став М. К. Аспер, а після його смерті в 1888 р. - А.М. Ходушин (керувала справами друкарні його дружина О.Д. Ходушина). Після націоналізації на базі друкарні спадкоємців О.Д. Ходушиної - С.Н. Ольховикова та С.А. Ходушина був створений великий поліграфічний центр - Народна друкарня № 2.

Саме в цей період у Херсоні працює типографія Ф.З. Епштейна за адресою Воронцовська вулиця, будинок Баумгольца, де згодом друкувалася газета «Херсонская почта», хоча спочатку ця газета друкувалася у типографії А.І.Заранкіна.

Газета позиціонувала себе як щоденна, безпартійна суспільно-політична і літературна газета. Редактором і видавцем був А. І. Сапожніков. Хоча короткий час, а саме з 31 серпня по 8 жовтня (№ 153-184) редактором газети був Л. І. Рабінович, а потім знову редактором-видавцем став Сапожніков. Виходила на чотирьох, шести і восьми шпальтах форматом А3.

Газета спеціалізувалася на друку подій Херсонської губернії, Російської імперії, а також на літературно-художніх матеріалах. Крім цього, у газеті розміщувалася реклама та оголошення, інформація щодо подій, які відбудуться найближчим часом - вистави, певні заходи, вихід нового фільму, приїзд відомої особи тощо.

Перша шпальта наповнювалася об'явами та афішами. Розміщувалися вони хаотично, але деякі мали свої постійні місця і публікувалися кожного номера, наприклад: «Журналь» і «Городское Собрание Анатолия Дурова». Також на другій шпальті друкувалася реклама магазинів, а на четвертій – реклама шпалер, магазину «Б.Л. Шмульяна».

Газета мала такі рубрики:

«Телеграммы» - це була суто інформаційна рубрика, в ній вказувалося місто і місце, з якого надходила інформація, подавалися короткі замітки з цього міста, цікаві події, які трапилися. Автором цієї рубрики був Токерамо.

«Происшествия» - рубрика, в якій публікувалися невеликі замітки кримінального змісту типу: «Кражи», «Подкидышь», «Задержание», «Пожар».

«*Письмо в редакцію*» - це рубрика, в якій друкувалися листи від читачів різного характеру.

«*Театр і музика*» - тут подавалася інформація культурної тематики, про театральні вистави. Варто відзначити, що описувані театральні дії не завжди були маловідомими провінційними п'єсами. Серед них зустрічаємо і твори загальновідомі, такі як: «Украдене щастя», «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Безталанна».

«*По уезду*» - розміщували кримінальні події.

«*Война*» - рубрика, присвячена певним політичним подіям, які тривали вже певний час.

«*По Росії*» - подавалися хронікальні події з Росії.

«*Судь*» - в цій рубриці подавалася інформація про слухання, які відбуваються у зазначений день, повідомлялося про винесені вироки.

Варто ввізначити, що літературні матеріали газети подавалися без рубрик, їх розміщували відразу під будь-яким новинним матеріалом.

Відділ оголошень був основним джерелом прибутку редакції, адже видання встановила плату за подачу оголошень для населення та підприємців, відділ займав половину газетної площі.

Об'яви розміщувалися з першої по четверту шпальти. Оголошення були досить різноманітного характеру. Постійними були об'яви про театральні вистави («Городской театр»), некрологи, послуги лікарів, стоматологів, реклама певних магазинів, кадрова реклама і т.д. До деяких з них додавалися ілюстрації, фото.

Зміст рекламних оголошень дещо нагадує сучасні за тематикою: аренда житла, послуги лікарів, театральні афіші, пошук роботи, надання певних послуг. Оголошення містили такі структурні елементи, як заголовок, основний текст, контактні дані, адресу, іноді певне зображення.

Газета «**Херсонский край**» (1918 р.) - це суспільно-політичне щоденне видання Єврейського Пайового товариства. Незмінним

редактором був А. Р. Міценмахер. Видавець: Еврейське Пайове видавництво. Останні номери редагував Д. А. Карпіловський.

Інформаційний жанр у газеті був представлений такими видами, як короткі інформаційні повідомлення, замітки, інформаційні звіти, інтерв'ю, репортажі.

Аналітичний жанр представлено кореспонденцією, авторськими статтями, коментарями, рецензіями, оглядами, оглядом преси.

Художньо-публіцистичний жанр представлено нарисами, фейлетонами, памфлетами, пародіями.

Рубриками газети були:

- *«Телеграммы»* з різних міст світу, наприклад: Петроград звітує про припинення прийому посилок; Нью-Йорк: *«Германия должна отказаться от России»*; New York Times: *«Необходимо заставить Германию уйти из захваченных ею русских провинций»*; Стокгольм про припинення війни; Париж про румунських діячів; Копенгаген про мир із Україною.

- *«Мьстная жизнь»*. Сторінка наповнена замітками й повідомленнями наступного характеру: про видачу свідоцтв; про боротьбу з пияцтвом, таємним винокурінням; події (напад на австрійських військовополонених); про дешеві обіди для безробітних у Біржі праці.

- *«Местная жизнь»*, *«То, что волнует»*, *«Происшествия»*, що зосереджують увагу читача на актуальних для життя міста подіях;

- рубрика *«Последняя извѣстия»*;

- рубрика *«По России»*;

- рубрика *«За границей»* публікувала повідомлення з Женеви й Лондона: про відправлення на англо-французький фронт, про міць Японії, яка турбується щодо пересування німців на схід.

- рубрика *«Письма в редакцию»*, в якій публікується листи читачів, більшість з яких – це подяки редакторам;

- відділ рекламних оголошень заповнювався інформацією про рейси пароплавів між Херсоном і Миколаєвом, інформацією про зубних лікарів, щодо купівлі швацьких машинок, анонси театрів і цирків, оголошення щодо продовження чемпіонату з французької боротьби, анонси театральних виступів, приватні оголошення, кадрова реклама тощо.

Шпальти газети були наповнені рекламною інформацією щодо репетиторських послуг з музичної освіти, реклама продукції галантерейного магазину про надходження люстерець, краваток і самоварів. Реклама містить яскраві заголовки, з яких звертаються у наказовій формі до читачів, наприклад: *«Здоровье ваше поправится! Пейте молоко! Сливки, кефир, простокваша приготавливаются в молочной ферме»*.

Газета з кожним номером розширювала своє жанрове та тематичне наповнення, розширювався й рекламний відділ, кількість рекламних оголошень зростала.

Варто відзначити, що аналізовані газети була своєрідним транслятором потреб тогочасного суспільства. Вони відображали будь-які зміни у суспільному житті Херсонщини, вони були дзеркалом щоденного життя херсонського краю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видано в Херсоні: 1842 – 1942: Кат. Місцевого друку /ХОУНБ ім. О.Гончара; Авт.-уклад. Ленсберг О.В.; Відп. ред. Зелена Л.І. – Херсон: ВАТ: Херсонська міська друкарня, 2009. – 200 с.
2. Гребцова И. С. Периодическая печать в общественном развитии Южного степного региона Российской империи (вторая треть XIX в.): монография / И.С.Гребцова. – Одесса, 2002. – 407 с.
3. Животко А. П. Історія української преси / А. П. Животко. – К.: Наук.-вид. центр «Наша культура і наука», 1999. – 360 с.
4. Из истории Херсона. Особняк мецената Соколова. // Таврия News інформаційне агентство. – Режим доступа: <http://tnua.info/analitika/3153-iz-istorii-xersona-osobnyak-sokolova.html>
5. Крупський І. В. Преса як джерело досліджень національно-визвольних змагань за українську державу (Друга половина XIX– перша чверть XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / І.В.Крупський. – К., 1996. – 29 с.
6. Лубчак В. Привет освобожденному «Югу» / В.Лубчак // День. – 2012. – 31 грудня. – С.9.
7. Михайлин І. Л. Історія української журналістики XIX століття: Підручник. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 832 с.
8. Місцеві газети у фондах Херсонської обласної універсальної бібліотеки імені Олеса Гончара, 1865-2009: каталог/ Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеса Гончара; уклад. Л.І. Зелена. – Херсон: ХОУНБГ, 2012. – 269 с.
9. Первые газеты Херсона – Режим доступа: http://www.artkavun.kherson.ua/pervye_gazety_hersona.htm

10. Пиворович В. Б. Улицами старого Херсона: альбом / В. Б. Пиворович, С. А. Дяченко. – Херсон : Персей, 2002. – 196 с.: ил.
11. Рембецька О. В. Моделі побудови тексту соціальної реклами [Текст] / О.Рембецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2015. – Вип. XXII. – С. 135 – 139.
12. Рембецька О. В. Структурні елементи та особливості побудови сучасної фінансової реклами [Текст] / О.Рембецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2013. – Вип. ХУІІ. – С. 165-169.
13. Рембецька О.В. Культурне життя міста Херсона на шпальтах газети «Копейка» (1909-1917 рр.) [Текст] / О.Рембецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2015. – Вип. 23. – С. 89-93.
14. Рембецька О.В. Рекламні оголошення на сторінках херсонської газети «Копійка» (1909-1913 рр.) [Текст] / О.Рембецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2017. – Вип. 28– С. 87-91.
15. Родной край // Газеты Херсона // Мой город – Херсон. – Режим доступу: <http://www.mycity.kherson.ua/gazety/r-kray.html>
16. Рудий Г.Я. Періодична преса як об'єкт дослідження української культури / Г.Я.Рудий // Вісник Державної академії керівних кадрів культури та мистецтв. – К., 2003. – № 2. – С. 113-121.
17. Рудий Г.Я. Українська преса 1917 – 1920 рр. як історичне джерело / Г.Я. Рудий // Наука та наукознавство. – К., 2002. – № 2. – С. 140-145.
18. Слабченко М.О. Гастрольно-концертне життя Херсона кінця ХІХ – початку ХХ століть як чинник соціокультурного розвитку міста) /

М.О. Слабченко // Теоретичні та практичні питання культурології. – Мелітополь, 2009. – Вип. XXVI. – С. 7 – 13.

19. Слабченко М.О. Соціокультурна панорама губерньського Херсона на межі ХІХ – ХХ століть / М.О. Слабченко // Мистецтвознавчі записки. – К., 2006. – Вип. 10. – С. 183-187.

20. Станько А.И. Пресса южного региона России (ХІХ в.) / А.И.Станько. – М.: Мысль, 1986. – 119 с.

21. Сусоров В.Д. Революційні події 1905-1907 років на Херсонщині / В.Д. Сусоров; ред. В.Д. Сусоров. – Херсон: Айлант, 2009. – 345 с.

22. Федченко П. М. Преса та її попередники: Історія зародження й основні закономірності розвитку / П. М. Федченко. – К.: Наук. думка, 1969. – 351 с.

23. Форостян А.Ф. Висвітлення в періодичній пресі II половини ХІХ століття питань освіти, науки та культури Півдня України // Збірник наукових праць. Випуск 40. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005. – С. 354-358.

24. Форостян А.Ф. Культурні традиції освітньої галузі Півдня України в ХІХ ст. // Теоретичні та практичні питання культурології: Зб. наук. ст. – Вип. ХІІІ. – Мелітополь: Вид. «Сана», 2003. – С. 73-78.

25. Херсонская почта. – 1913. – №1-35.

26. Херсонский край. – 1918. – № 1-105.

27. Хронологическая летопись // «Таврида». – Режим доступу: http://tavrida.in.ua/history/?section=gel_dor

28. Шушляннікова Н. В. Культура Херсона ХІХ ст. // Збірник наукових праць «Південний архів» // Міністерство освіти і науки України; Херсонський державний університет, Історичний факультет; Державний архів Херсонської області. – Історичні науки. – Вип. 12. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – С. 133-137.

29. Шушляннікова Н. В. Основні напрямки історичних досліджень друкованих видань України та її Півдня XIX – поч. XX ст. // Збірник наукових праць. – Вип. VII/IV. – Херсон: Айлант, 2000. – С.32-35.
30. Шушляннікова Н. В. Про створення та життя преси в Херсонській губернії // Шушляннікова Н. В. Розповіді із історії херсонського краю: Монографія. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – 207 с.
31. Шушляннікова Н. В. Щодо поповнення списку періодичних видань півдня України XIX – поч. XX ст. // Збірник наукових праць. – Вип. VII/IV. – Херсон: Айлант, 2000. – С. 28-31.
32. Шушляннікова Н.В. Духовне життя Херсонщини XIX – поч. XX ст. // Південний архів (історичні науки). – Вип.6. – Херсон: ХДПУ, 2002. – С.99-102.